

УДК 330:37.09

DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-12>

Юрченко Юлія Юрївна

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління,
Київський столичний університет імені Бориса Гринченка
вулиця Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7889-1358>

Рунчева Наталія Вікторівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
вулиця Наукового містечка, 59, Запоріжжя, 69000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8645-9821>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР АНТИКОРУПЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК

***Анотація.** У сучасному світі корупція стала згубною для засад державності, бізнесу, особистості. Зневажаються демократичні принципи, знижується рівень довіри до державних інститутів, різко зростає соціальна поляризація суспільства. Корупція набула глобального характеру, є серйозною проблемою для всіх країн. У статті розглянуто серію модулів, розроблених УНП ООН з протидії корупції. Зазначається, що їхнє головне призначення – це освітня функція. Ключовим завданням запропонованих модулів є отримання знань про сутність такого явища як корупція, утвердження етики та моралі як головних постулатів чесного суспільства. Розроблено методологію системного підходу до імплементації в освітній простір України антикорупційних навчальних практик, що включає виявлення першочергових потреб, а саме, сфер діяльності, де антикорупційні знання вкрай важливі для «оздоровлення» суспільства; аналіз потреб освітньої системи України. На цьому етапі тестується рівень знань аудиторії учнів та педагогів про виклики корупції, визначення прогалів у реальній оцінці проблем; формування пакетів освітніх програм, які переважно включають антикорупційні модулі відповідно до стандартів системи освіти в Україні; розробка стратегій ментальної та фізичної доступності антикорупційних модулів з урахуванням ступенів навчання та освітніх закладів; налагоджену систему моніторингу та оцінки результативності впровадження у навчальний процес антикорупційних модулів; широкі контакти з аналогічними навчальними закладами регіону або за його межами у формі двосторонніх контактів чи публічних заходів з метою обміну накопиченим досвідом. Акцентовано увагу на засадах безперервності інтеграції актуальних знань протягом усього навчання. Зроблено спробу угруповання навчальних модулів за функціональною ознакою, розроблено їх інформативний контент. Пропонується використання сучасних інноваційних технологій під час проведення навчання. Запропонована методологія імплементації антикорупційних модулів ООН у сферу освіти України має системний характер, забезпечує інтеграцію нових знань у навчальні програми та є потужним каталізатором підготовки пасіонарного покоління, вмотивованого боротися з корупцією*

***Ключові слова:** модулі, імплементація, корупція, стейкхолдери, чесне суспільство, етика, мораль, системний похід, методологія.*

Yurchenko Julia

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Runcheva Natalia

Bohdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE IMPLEMENTATION OF ANTI-CORRUPTION EDUCATIONAL PRACTICES IN THE EDUCATION SPACE

Abstract. *In the modern world, corruption has become detrimental to the foundations of statehood, business, and the individual. Democratic principles are disdained, the level of trust in state institutions decreases, and the social polarization of society increases sharply. Corruption has acquired a global character and is a serious problem for all countries. The article discusses a series of anti-corruption modules developed by UNODC. It is noted that their main purpose is an educational function. The key task of the proposed modules is to gain knowledge about the essence of such a phenomenon as corruption, to establish ethics and morality as the main postulates of an honest society. A methodology of a systematic approach to the implementation of anti-corruption educational practices in the educational space of Ukraine has been developed, which includes identification of priority needs, namely, areas of activity where anti-corruption knowledge is extremely important for the "improvement" of society; analysis of the needs of the educational system of Ukraine. At this stage, the level of knowledge of the audience of students and teachers about the challenges of corruption, identification of gaps in the real assessment of problems is tested; formation of educational program packages, which mainly include anti-corruption modules in accordance with the standards of the education system in Ukraine; development of strategies for mental and physical accessibility of anti-corruption modules, taking into account degrees of study and educational institutions; an established system of monitoring and evaluating the effectiveness of the introduction of anti-corruption modules into the educational process; extensive contacts with similar educational institutions in the region or beyond in the form of bilateral contacts or public events for the purpose of sharing accumulated experience. Attention is focused on the principles of continuity of integration of relevant knowledge throughout the entire training. An attempt was made to group educational modules according to their functional characteristics, and their informative content was developed. It is proposed to use modern innovative technologies during training. The proposed methodology for the implementation of anti-corruption modules of the UN in the sphere of education of Ukraine has a systemic nature, ensures the integration of new knowledge into educational programs and is a powerful catalyst for the training of a passionate generation motivated to fight corruption.*

Key words: *modules, implementation, corruption, stakeholders, honest society, ethics, morality, systematic approach, methodology.*

Вступ. Саме слово корупція співзвучне латинським *corruptio* і *corruptere*, що розуміється як руйнування, розпад, розкладання. Історичні факти розкладаючого впливу корупції сягають глибини століть і навіть пов'язують із падінням Римської імперії. Р. МакМуллен, почесний професор історії Єльського університету, у своєму дослідженні падіння Риму зазначає: «Звичайно, хабарництво та зловживання існували завжди. Однак у IV–V століттях вони стали нормою: зі зловживань системою вони стали альтернативною системою. Грошові відносини взяли гору над усіма іншими. Все купувалося і продавалося: державна посада... доступ до влади на всіх рівнях, а особливо імператора. Традиційна павутина зобов'язань перетворилася на ринок

влади, керований виключно особистим інтересом. Робота уряду постійно, масово спотворювалася» (Р. Макмуллен, 1990 р.) [12].

Корупція – це й дрібне шахрайство та масштабні економічні, політичні та соціальні махінації; це можливість досягти мети, минаючи бюрократичні перепони, вона існує у різних суб'єктивних іпостасях залежно від культурно-ціннісних орієнтирів конкретного індивіда. Але у всіх випадках це є свідченням нечесного, більше того, злочинного способу життя, моральної дискредитації суспільства. У світі вона стала згубною для основ державності, бізнесу, особистості. Зневажаються демократичні принципи, знижується рівень довіри до державних інститутів, дистанція між багатими та бідними швидко збільшу-

ється, різко зростає соціальна поляризація суспільства. Корупція набула глобального характеру, є серйозною проблемою для всіх країн, що не могло не викликати потреби в дослідженні її природи, сутності, причин, вимірів.

Матеріали та методи. Чимало публікацій науковців висвітлюють державну політику у боротьбі з корупцією: пропонують різні реформи, розроблюють стратегії. Автори визначають конкретні завдання задля зниження корупції у країні. Підтверджують як визначальну, політичну волю держави [6; 9; 16]. Інші розглядають прояви корупції безпосередньо у самій системі державного управління [8]. Як рятівні заходи розглядають цифровізацію, а саме, «електронний уряд», прозорість його діяльності [1; 11; 15; 19]. Аналізуються різні підходи до категорії «корупційні ризики». Акцентується увага на визначенні цього поняття у нормативно-правовій базі з тим, щоб оперативно виявляти «корупційні ризики». Підкреслюється зростаюча роль прозорості інформації у «відпрацюванні корупційних ризиків» [2–4; 17]. Підтримуємо авторську позицію щодо ролі громадянського суспільства та ЗМІ у протидії корупції [14]. Дуже слушними є дослідження закордонного досвіду наявних антикорупційних стратегій, визначено найголовніші їх напрями [7; 10; 18]. У наступній роботі пропонується використання платформи соціальних мереж у боротьбі з корупцією. Акцентується увага на ролі академічної складової у формуванні антикорупційної стратегії [19]. Саме академічна, освітня складова є найменш вивченою. Тому в рамках цього дослідження особливий науковий та практичний інтерес викликає серія модулів, розроблених УНП ООН щодо протидії корупції [13]. Головне їхнє призначення це освітня функція. Пропонується їх застосування на всіх етапах професійного навчання у всіх країнах світу. Тому метою роботи є методологія імплементації до освітнього простору України антикорупційних навчальних практик.

Результати. Головним завданням запропонованих модулів є отримання знань про сутність такого явища як корупція, утвердження

етики та моралі як головних постулатів чесного суспільства. Бенефіціарами нових знань, на наш погляд, мають бути групи людей, покликаних за посадою чи добровільно боротися з корупцією, так звані стейкхолдери. Раніше нами були позначені основні групи, це:

- державні інституції та неурядові організації;
- бізнес-спільнота;
- громадянське суспільство (окрема категорія – молодь);
- засоби масової інформації як «четверта влада»;
- міжнародні організації боротьби з корупцією.

Потрібно зазначити, що тим, хто навчається, точніше академічно навчається, є молодь і це, як правило, студенти, які за віком вже можуть брати участь в антикорупційній діяльності. Таке навчання, до того ж, буде мати подвійний результат через сприяння викорененню корупції у сфері освіти. За численними спостереженнями та експертними даними рівень знань обернено пропорційний рівню корупції: результати тестування школярів у різних регіонах показали найкращі їхні бали в регіонах з низьким рівнем корупції та навпаки [5].

«Політична декларація, прийнята на Спеціальній сесії Генеральної Асамблеї з боротьби з корупцією в червні 2021 р., ставить антикорупційну освіту та навчання в основу комплексного, міждисциплінарного підходу, спрямованого на просування прозорості, підзвітності, чесності та культури. Вона визнає роль молоді як чинника змін у створенні атмосфери нетерпимості до корупції на всіх рівнях суспільства» [5]. Довіра та достовірність антикорупційних навчальних програм підтверджується такими положеннями: «УНП ООН понад рік працювало з більш ніж 70 академічними експертами з понад 30 країн над розробкою 14 університетських модулів із протидії корупції. Кожен модуль розроблявся основною групою вчених та експертів УНП ООН, а потім рецензувався ширшою групою вчених, які представляють різні дисципліни та регіони для забезпечення міждисциплінарного та універсального охоплення» [13]. При цьому обов'язковою умовою їх використання має бути постійне оновлення

з урахуванням поточної ситуації в конкретних країнах та регіонах.

Важливим принципом імплементації модулів ООН до українського освітнього простору має бути методологія системного підходу, яка включає такі блоки:

- виявлення першочергових потреб, а саме, сфер діяльності, де антикорупційні знання вкрай важливі для «оздоровлення» суспільства;
- аналіз потреб освітньої системи України. На цьому етапі тестується рівень знань аудиторії учнів та педагогів про виклики корупції, визначення прогалин у реальній оцінці проблем;
- формування пакетів освітніх програм, які переважно включають антикорупційні модулі відповідно до стандартів системи освіти в Україні;
- методичне забезпечення у вигляді видання друкованих рекомендацій, навчальних посібників, підручників або електронних платформ;
- розробка стратегій ментальної та фізичної доступності антикорупційних модулів з урахуванням ступенів навчання та освітніх закладів;
- безперервність інтеграції актуальних знань упродовж навчання, а саме початкова школа-середня школа-заклади вищої освіти;

– використання різних методик навчання викладачів: конференцій, семінарів, форумів, сесій, хакатонів, тренінгів та ін;

– налагоджену систему моніторингу та оцінки результативності впровадження у навчальний процес антикорупційних модулів;

– широкі контакти з аналогічними навчальними закладами регіону або за його межами у формі двосторонніх контактів чи публічних заходів з метою обміну накопиченим досвідом. Зокрема, «антикорупційна академічна мережа (ААС) УНП ООН об'єднує понад 1000 науковців, дослідників та експертів, які цікавляться освітою та дослідженнями у сфері протидії корупції, чесності та етики. Ця мережа надає своїм членам майданчик для обміну знаннями, матеріалами та передовою практикою для того, щоб сприяти викладанню та дослідженню тем, пов'язаних з корупцією» [5].

Викладена методологія імплементації антикорупційних модулів ООН у сферу освіти України має системний характер, забезпечує інтеграцію нових знань у навчальні програми та є потужним каталізатором підготовки пасіонарного покоління, мотивованого боротися з корупцією.

Подальше занурення в контент модулів показує їхню локальну самостійність і водночас необ-

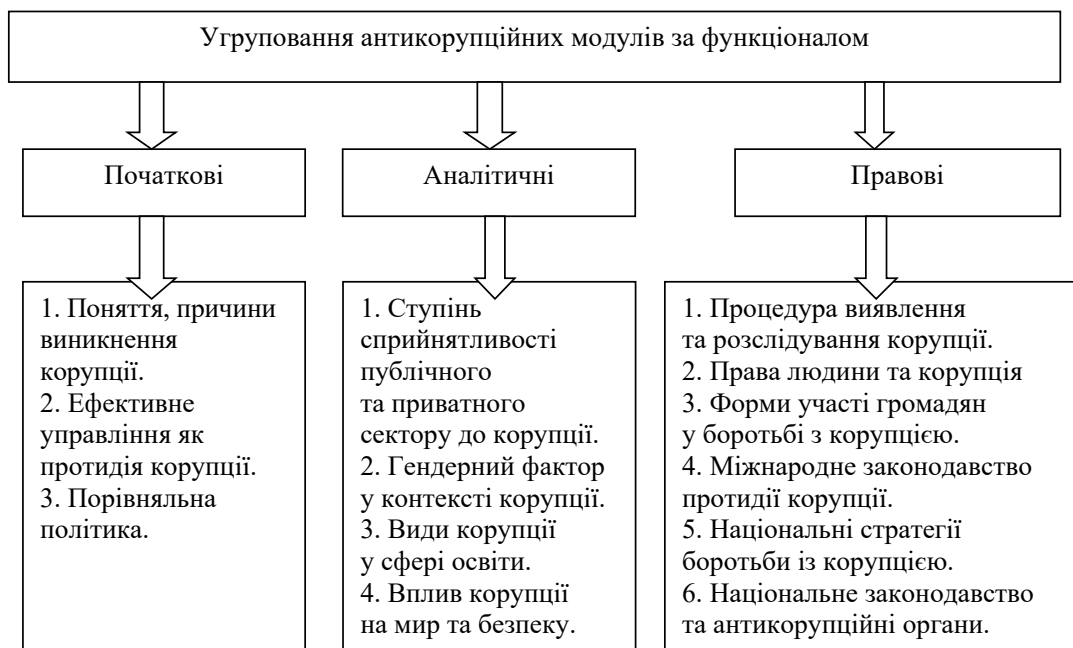

Рис. 1. Угрупування антикорупційних модулів за функціоналом

Джерело: розробка автора на підставі даних [13]

Таблиця 1

Освітні антикорупційні модулі

Освітній модуль	Контент модуля
1. Поняття, причини виникнення корупції.	Поняття корупції, її еволюція Моральне та культурне підґрунтя корупції Причини сприйняття корупції суспільством Аналіз очікуваних наслідків корупції Вплив очікуваних наслідків на суспільний розвиток Аналіз несподіваних наслідків, що порушують природний перебіг подій Вплив корупції на політичні інституції Вплив корупції на сталий розвиток економіки Вплив корупції на правові інститути Методологічні підходи до виміру корупції Ефективні інструменти та методи виміру корупції Існуючі стратегії протидії корупції Позиція держави щодо протидії корупції Роль громадянського суспільства у боротьбі з корупцією
2. Ефективне управління як протидія корупції.	Характеристика ключових елементів концепції ефективного управління у контексті протидії корупції Формування ключових принципів, що впливають на ефективність управлінських рішень у форматі антикорупційних стратегій Характеристика принципів управління, на яких побудовано боротьбу з корупцією у різних видах діяльності Оцінка взаємозв'язку між ефективним управлінням та результативними антикорупційними стратегіями Методика виміру ефективності принципів управління у боротьбі з корупцією Використання сучасних методик оцінки принципів управління Виявлення випадків неефективного управління, його причин та наслідків Виявлення випадків невдалих управлінських рішень, дослідження їхнього впливу у протидії корупції Виявлення ролі громадянського суспільства у формуванні результативних управлінських практик Роль освіти громадян у підтримці антикорупційних ініціатив
3. Порівняльна політика.	Характеристика особливостей демократичних систем та авторитарних режимів, їх вплив на ефективність у боротьбі з корупцією. Характеристика впливу політичних інститутів на ефективність антикорупційних механізмів Вивчення відмінностей та схожості політичних систем у їх підходах до протистояння корупції Аналіз взаємодії різних політичних систем із антикорупційними заходами Дослідження проявів синдромів корупції на різних політичних платформах Виявлення тенденцій розвитку корупції у різних політичних системах Аналіз впливу монополії на державну владу на рівень корупції Вивчення механізмів запобігання монополії державних структур на владу Аналіз взаємозв'язку між демократизацією та корупцією в окремих країнах Перспективи глибокої демократизації суспільства як механізму боротьби з корупцією

Джерело: розробка автора на підставі даних [13]

хідну наступність і послідовність у вивченні, а також широкі міждисциплінарні зв'язки. Тому доцільно поділити їх на етапи, рівні. Пропонується наступне угруповання антикорупційних модулів за їх функціоналом у трьох рівнях, яке представлено на схемі (рис. 1).

Розміри статті не дозволяють викласти контент усіх модулів, тому в наведеній нижче таблиці приведені адаптовані до навчальних програм закладів вищої освіти ключові модулі вихідного рівня та їх сутнісна характеристика (таблиця 1).

Дані модулі призначені для вчителів, викладачів та інших лекторів з питань про-

тидії корупції для проведення навчання. Запропонований нами контент свідчить про актуальність проблеми, спрямовану на утвердження ціннісних орієнтирів серед молоді. Мета навчання – формування уявлення про чесне суспільство, бажання жити в такому суспільстві. Вони також прищеплюють певні навички адекватного сприйняття морально-етичних норм поведінки та доброчесності.

Враховуючи молодіжну аудиторію з одного боку та серйозність навчального матеріалу з іншого, доцільно в освітній процес запроваджувати використання таких методик,

як конференції у форматі TED (Technology Entertainment Design), різноманітні подкасти протидії корупції, хакатони тощо.

Висновки. У сучасному світі корупція стала згубною для засад державності, бізнесу, особистості; зневажаються демократичні принципи, знижується рівень довіри до державних інститутів, дистанція між багатими та бідними швидко збільшується, різко зростає соціальна поляризація суспільства; корупція набула глобального характеру, є серйозною проблемою для всіх країн; особливий науковий та практичний інтерес викликає серія модулів, розроблених УНЗ ООН щодо протидії корупції; головне їхнє призначення це освітня функція. Пропонується їх застосування на всіх етапах професійного навчання

у всіх країнах світу; дані модулі призначені для вчителів, викладачів, інших лекторів з питань протидії корупції для проведення навчання; мета навчання – формування уяви про чесне суспільство, набуття навичок адекватного сприйняття морально-етичних норм поведінки; запропонована методологія імплементації антикорупційних модулів ООН у сферу освіти України має системний характер, забезпечує інтеграцію нових знань у навчальні програми та є потужним каталізатором підготовки пасіонарного покоління, вмотивованого боротися з корупцією. І саме мотивація боротьби з корупцією, її основні принципи та цільові орієнтири молоді стануть предметом подальших досліджень автора.

Список використаних джерел:

1. Боженко В.В., Петренко К.Ю. Кращі практики використання цифрових технологій та штучного інтелекту для боротьби з корупцією. *Вісник Сумського державного університету*. 2022. № 2. С. 59–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2022_2_8 (дата звернення: 24.02.2024).
2. Головач Т.А. Поняття корупційних ризиків. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 12. С. 16–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_12_5 (дата звернення: 24.02.2024).
3. Головач Т.А. Про питання надання аудиторських послуг із зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності: підготовка та планування. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 6. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_6_5 (дата звернення: 24.02.2024).
4. Головач Т.А., Головач В.В. Роль аудиторів у протидії шахрайству й корупції. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 1. С. 18–24. URL: <http://efr.in.ua/uk/journal-article/577> (дата звернення: 24.02.2024).
5. Глобальний ресурс з питань антикорупційної освіти та підвищення антикорупційної активності молоді. URL: <https://grace.unodc.org/grace/> (дата звернення: 24.02.2024).
6. Кваша О.О. Політична воля – необхідна умова ефективної протидії корупції. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 359–365. URL: http://pravova-derzhava.org.ua/files/pravova-derjava.vipusk-31-_2020_.pdf (дата звернення: 24.02.2024).
7. Ковальова О.В., Алексеєва К.А. Міжнародний досвід боротьби з корупцією та криміналізації корупційних порушень. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 1. С. 33–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_1_6 (дата звернення: 24.02.2024).
8. Кофанов А.В., Кулик М.Й., Терещенко Ю.В., Стрілець Г.О., Павловська Н.В., Корупція у сфері державного управління і економіки України: сучасний стан і трансформація. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 341–353. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_36 (дата звернення: 24.02.2024).
9. Лагутін В., Петренко Н. Реалізація державної політики протидії корупції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 4. С. 5–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2020_4_39 (дата звернення: 24.02.2024).
10. Макаренко В.С. Загальні засади протидії корупції в країнах Вишеградської четвірки: досвід Чехії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 311–322. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2022_4_29 (дата звернення: 24.02.2024).
11. Матвійчук А.В. Особливості застосування інформаційних технологій для протидії корупційним правопорушенням в умовах сучасності: організаційно-правовий аспект. *Dictum factum*. 2023. № 1. С. 98–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dicf_2023_1_14 (дата звернення: 24.02.2024).
12. ООН: Модуль 1. Что такое коррупция и почему нас это должно беспокоить? URL: https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care_RU.pdf (дата звернення: 24.02.2024).

13. ООН: Серія модулів протидії корупції. URL: <https://grace.unodc.org/grace/ru/academia/module-series-on-anti-corruption.html> (дата звернення: 24.02.2024).
14. Ортинський В. Роль громадянського суспільства та ЗМІ у боротьбі з корупцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. Т. 7. № 3. С. 1–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_3_3 (дата звернення: 24.02.2024).
15. Паєнтко Т.В., Федосов В.М. Діджиталізація урядової бюрократії в європейських країнах: корупційні ризики та антикорупційні ефекти. *Фінанси України*. 2020. № 8. С. 86–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2020_8_8file:///C:/Users/Admin/Downloads/Fu_2020_8_8.pdf (дата звернення: 24.02.2024).
16. Писаренко В.П. Організація роботи із протидії корупції в Україні та практика впровадження зарубіжного досвіду. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 77–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2020_3_17 (дата звернення: 24.02.2024).
17. Проскура К.П. Відпрацювання корупційних ризиків в установах шляхом пошуку інформації про посадових осіб з використанням відкритих джерел інформації. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 837–845. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_82 (дата звернення: 24.02.2024).
18. Сенченко М. Видатні лідери Сходу, які перемогли бідність і корупцію. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 8. С. 3–4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2021_8_3 (дата звернення: 24.02.2024).
19. Стародубцева К.С., Галушко В.Г., Котова Л.В. Діджиталізовані інструменти у процесі запобігання корупції у публічній владі України: вдосконалення законодавчих та практичних підходів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 1. С. 140–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2022_1_16 (дата звернення: 24.02.2024).

References:

1. Bozhenko V. V. and Petrenko K. Yu. (2022) The best practices of using digital technologies and artificial intelligence to fight corruption. *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu*, no. 2, pp. 59–66. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2022_2_8 (accessed February 24, 2024).
2. Holovach T. A. (2020) Understanding the risks of corruption. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 12, pp. 16–19. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_12_5 (accessed February 24, 2024).
3. Holovach T. A. (2020) About the supply of audit services from the current assessment of corruption risks in the activities of enterprises and joint stock companies of the state power: preparation and planning. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 6, pp. 14–18. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_6_5 (accessed February 24, 2024).
4. Holovach T. A. and Holovach V. V. (2021) The role of auditors in the fight against fraud and corruption. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 1, pp. 18–24. Available at: <http://efp.in.ua/uk/journal-article/577> (accessed February 24, 2024).
5. UNODC (2024) Global resource on anti-corruption education and increasing anti-corruption activity of youth. Available at: <https://grace.unodc.org/grace/> (accessed February 24, 2024).
6. Kvasha O. O. (2020) Political will is essential for an effective fight against corruption. *Pravova derzhava*, vol. 31, pp. 359–365. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2020_3_40 (accessed February 24, 2024).
7. Koval'ova O. V. and Alekseieva K. A. (2021) International evidence of the fight against corruption and the criminalization of corruption offenses. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 1, pp. 33–45. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_1_6 (accessed February 24, 2024).
8. Kofanov A. V., Kulyk M. J., Tereschenko Yu. V., Strilets' H. O. and Pavlovs'ka N. V. (2021) Corruption in the sphere of government and the economy of Ukraine: current situation and transformation. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, vol. 66, pp. 341–353. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_36 (accessed February 24, 2024).
9. Lahutin V. and Petrenko N. (2020) Implementation of the government's anti-corruption policy. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, vol. 4, pp. 5–22. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2020_4_39 (accessed February 24, 2024).
10. Makarenko V. S. (2022) Hidden ambushes against corruption in the countries of the Visegrad Four: evidence from the Czech Republic. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav*, no. 4, pp. 311–322. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnusv_2022_4_29 (accessed February 24, 2024).
11. Matvijchuk A. V. (2023) Features of the use of information technologies to prevent corruption offenses in the public sphere: organizational and legal aspect. *Dictum factum*, no. 1, pp. 98–106. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dicf_2023_1_14 (accessed February 24, 2024).

12. UNODC (2024) Module 1: What is corruption and why should we care? Available at: https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care_RU.pdf (accessed February 24, 2024).
13. UNODC (2024) A series of anti-corruption modules. Available at: <https://grace.unodc.org/grace/ru/academia/module-series-on-anti-corruption.html>
14. Ortyns'kyj V. (2020) The role of the community and the community in the fight against corruption. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*, tom 7, no. 3, pp. 1–6. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_3_3 (accessed February 24, 2024).
15. Paientko T. V. and Fedosov V. M. (2020) Digitalization of ordinary bureaucracy in European countries: risks of corruption and anti-corruption effects. *Finansy Ukrainy*, no. 8, pp. 86–102. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2020_8_8file:///C:/Users/Admin/Downloads/Fu_2020_8_8.pdf (accessed February 24, 2024).
16. Pysarenko V. P. (2020) Organization of work against corruption in Ukraine and the practice of promoting foreign intelligence. *Ekonomika ta derzhava*, no. 3, pp. 77–80. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2020_3_17 (accessed February 24, 2024).
17. Proskura K. P. (2021) Addressing corruption risks in settings by searching for information about town officials from various types of information sources. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, vol. 66, pp. 837–845. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_82 (accessed February 24, 2024).
18. Senchenko M. (2021) Prominent leaders immediately who overcame poverty and corruption. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, no. 8, pp. 3–4. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2021_8_3 (accessed February 24, 2024).
19. Starodubtseva K. S., Halushko V. H. and Kotova L. V. (2022) Digitalized tools in the process of eliminating corruption in public authorities in Ukraine: an update of legislative and practical approaches. *Aktual'ni problemy prava: teoriia i praktyka*, no. 1, pp. 140–147. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2022_1_16 (accessed February 24, 2024).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2024